

Ніколенко Ю. О., аспірант спеціальності 052 політологія,
Науковий керівник: Третяк О. А., д. політ. н., професор кафедри політології.
(Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара, Україна, м. Дніпро)

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ОБ'ЄКТИВНИХ ТА СУБ'ЄКТИВНИХ ЧИННИКІВ В ПРОЦЕСІ ВИБОРЧОЇ ІНЖЕНЕРІЇ

Виборча інженерія (далі - ВІ) є діяльністю з законодавчого конструювання або зміни початкових виборчих правил (параметри виборчої системи (далі - ВС) та виборчого процесу (далі - ВП), які закріплені в виборчому законодавстві (далі - ВЗ)), яка здійснюється для досягнення певних цілей та результатів. Складові ВІ: 1) перша складова – суб'єкт ВІ, тобто юридичні та фізичні особи, що мають право здійснювати ВІ; 2) друга складова – об'єкт ВІ – ВС та ВП; 3) третя складова - вплив суб'єкта ВІ на об'єкт ВІ, що формує технологічну сторону ВІ яка, у свою чергу, включає в себе з телеологічну, конструктивну, прогностичну та результативну складові [1]. Враховуючи те, що ВС здатні чинити суттєвий вплив на політичні реалії держави, а створити абстрактну модель ідеальної ВС неможливо, оскільки її завдання та особливості функціонування залежатимуть від конкретних умов використання, можна зробити висновок, що кожна країна потребує унікальних рішень щодо ВС, розробка яких і є завданням ВІ. Завдяки розробці та встановленню тих чи інших виборчих правил шляхом ВІ можна регулювати специфіку функціонування та напрямки розвитку політичної системи. При цьому ВІ може використовуватись як для загальнодержавних цілей, так і стати засобом маніпуляції для отримання переваг окремими політичними силами (далі - ПС), тому важливо зробити процес змін виборчих правил прозорим та забезпечити участь у процесі розробки моделі ВС широкого кола зацікавлених сторін [2, с. 81].

К. Бенуа розділяє фактори ВІ на 2 базові групи: 1) об'єктивістські – об'єктивні історичні, соціальні, економічні, політичні та культурні процеси та явища (наприклад виникнення нової держави чи встановлення в державі республіканської форми правління призводить до необхідності визначення моделі ВС); 2) суб'єктивістські – суб'єктивні інтереси, цілі, бажання та дії конкретних політичних та неполітичних акторів [3]. П. Норріс виділяє наступні 3 базові змінні, які визначають виборчі правила: 1) інституційний контекст – інституційна характеристика держави (сюди входить загальне та виборче законодавство, форма правління, форма державного устрою, політичний режим та інші характеристики політичної системи); 2) виборча система; 3) виборчий процес - встановлений законодавством порядок організації, підготовки, проведення та встановлення результатів виборів [6, с. 43]. П. Норріс пропонує наступну схему реформи в виборчій сфері (далі – РВС). В рамках цієї моделі процес прийняття рішень розглядається як послідовність стадій: 1) Перша - визначення повістки дня. На цій стадії артикулюється потреба в РВС. Основними акторами тут є інститути громадянського суспільства (партії, ЗМІ, громадські організації). 2) Друга стадія - прийняття рішення. На ній висувуються альтернативи, і навколо них формуються політичні коаліції. Тут головні актори - парламентські партії і виконавча влада. 3) На третій стадії відбувається імплементація прийнятого рішення. 4) Нарешті, в рамках четвертої стадії реалізується функція зворотного зв'язку. При цьому всі етапи прийняття рішень відбуваються в середовищі, яка накладає на цей процес історичні, соціальні, культурні та економічні обмеження. П. Норріс прийшла до висновку, що основним фактором РВС є недолік легітимності політичних інститутів. Невдоволення громадян тим, як функціонують дані

інститути, сприяє появі на порядку денному питання РВС, який вже потім детально обговорюється акторами, які беруть конкретні політичні рішення [5, с. 535–536, 545].

Цілі ВІ в залежності від мотивації можуть бути як об'єктивістськими (удосконалення виборчих правил), так і суб'єктивістськими (маніпулювання ВЗ в інтересах та на користь провладних ПС). Суб'єкт ВІ, як правило, опиняється в епіцентрі зіткнення протиборчих політичних інтересів, які претендують на законодавче визнання та закріплення. Ці інтереси виявляють себе в активності політичних партій та течій, що мають своїх представників у законодавчому корпусі, в діяльності лобістських груп у парламенті та за його межами, у позапарламентських формах впливу на законодавця, включаючи вплив на нього з боку *vox populi*. Необхідність задоволення інтересів веде до постановки цілей, через які об'єктивні інтереси «вплітаються» у зміст свідомої діяльності та отримують свою суб'єктивізацію. Цілепокладання в межах ВІ обумовлено ціннісно-бажаними уявленнями законодавця, воно є одним з основних компонентів процесу прийняття рішення в політико-правовій сфері. При виборі вектора ВІ важливо раціонально визначити цілі та завдання, зберегти стабільність та переконати суспільство, що дії політиків служать благу народу. У реальності цілі нерідко виявляються помилковими або кон'юнктурними, а правові засоби їхнього досягнення не завжди відповідають запитам більшості та не сприяють збереженню соціальної стабільності [1].

К. Бош зазначає, що основним суб'єктом ВІ є правлячі партії (в більш широкому розумінні – правлячі ПС). Основним мотивом дій з ВІ є прагнення правлячих ПС максимізувати своє політичне представництво в парламенті. Він виявив наступні закономірності: 1) якщо існуючі виборчі правила приносять на виборах результати, які задовольняють правлячі ПС, то правлячі ПС не мають мотиву вносити зміни до ВЗ – тобто в даному випадку дій з ВІ не відбувається, виборчі правила залишаються незмінними; 2) якщо ж існуючі виборчі правила приносять на виборах результати, які задовольняють правлячі ПС, це може спонукати правлячі ПС до дій з ВІ, сутністю яких є зміна закріплених в ВЗ правил організації, проведення та встановлення результатів виборів. Виходячи з цих міркувань великі парламентські партії, які мають в парламенті великі партійні фракції та отримують стабільно високі результати на виборах протягом тривалого періоду часу, зазвичай не мають бажання змінювати існуюче ВЗ. До змін ВЗ часто спонукають зміни в суспільно-політичній конфігурації, які впливають на політичні вподобання населення. При цьому дії з ВІ завжди пов'язані з певним ступенем непередбачуванності результатів даних дій, тому суб'єкт ВІ повинен співвіднести очікувані для нього позитивні результати дій з ВІ зі ступенем ймовірності негативних для нього результатів даних дій, і, враховуючи це, приймати остаточне рішення [4].

Таким чином можна зробити висновок, що під час процесу ВІ присутні як об'єктивні, так і суб'єктивні чинники. ВІ може використовуватися як в загальносуспільних, так і в суб'єктивістських інтересах. В процесі ВІ завжди присутні політичні актори, які прагнуть в ході ВІ реалізувати свої інтереси, наміри та цілі. Дії з ВІ завжди пов'язані з певним ступенем непередбачуванності результатів даних дій, тому суб'єкт ВІ повинен співвіднести очікувані для нього позитивні результати дій з ВІ зі ступенем ймовірності негативних для нього результатів даних дій.

Перелік посилань

1. Афанасьєва М. В. *Виборча інженерія в Україні: монографія*. Одеса: Юридична література, 2014.
2. Макаренко А. С. Становлення електоральних правил: поняття виборчої інженерії. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2014, № 1111, вип. 26, С. 77-81.

3. Benoit K. Models of electoral system change. *Electoral studies*. Oxford, 2004, Vol. 23, N 3. P. 363–389.
4. Boix C. Setting the rules of the game: The choice of electoral systems in advanced democracies. *The American political science review*. Cambridge, 1999. Vol. 93, N 3. P. 609–624.
5. Norris P. Cultural explanations of electoral reform: A policy cycle model. *West European politics*. L., 2011. Vol. 34, N 3. P. 531–550.
6. Norris P. *Electoral Engineering: Voting Rules and Political Behavior*. Cambridge: Cambridge University Press, 2004.